

Στασιμότητα ή ανάπτυξη;

Πολλοί παρατηρητές συμπεριλαμβανομένου του ΔΝΤ προβλέπουν έναν μακροχρόνιο μέσο ρυθμό μεγέθυνσης της ελληνικής οικονομίας γύρω στο 1%-1,5%, δηλαδή μια στασιμότητα διαρκείας. Επιχειρηματολογούν με βάση τη μείωση του ενεργού πληθυσμού και την αδυναμία της παραγωγικότητας να επανέλθει στα προ κρίσης επίπεδα ή και να τα ξεπεράσει.

Ο πληθυσμός μειώνεται λόγω υπογεννητικότητας και μετανάστευσης στο εξωτερικό. Η παραγωγικότητα καθλώνεται από πολλαπλούς παράγοντες, κυρίως το μικρό ποσοστό των επενδύσεων ως προς το ΑΕΠ, αφού ετησίως σήμερα γίνονται επενδύσεις της τάξης των €20 δισ. ενώ

ΓΝΩΜΗ
ΤΟΥ ΓΚΙΚΑ
ΧΑΡΔΟΥΒΕΛΗ

το 2007 γίνονταν €60 δισ. αντίστοιχα, και την πολύ μικρή εγχώρια αποταμίευση που συμπληρώνεται από την αδυναμία προσέλκυσης πόρων από το εξωτερικό.

Η παραγωγικότητα καθλώνεται και από τον ανικίνητρο της πολύ υψηλής φορολογίας που οδηγεί σε μείωση της προσπάθειας για ένα καλύτερο αύριο και τη φοροδιαφυγή. Η Ελλάδα πάσχει στην πλευρά της προσφοράς αγαθών και υπηρεσιών, με το τεχνολογικό περιεχόμενο της παραγωγής χαμηλό και με επίσης αντίστοιχα μικρή τη δυνατότητα εξαγωγής προϊόντων νέας γενιάς που να απευθύνονται στον παγκόσμιο καταναλωτή.

Συγχρόνως, η οικονομία επιβαρύνεται από το τεράστιο δημόσιο χρέος γύρω στο 180% του ΑΕΠ, που αποδυναμώνει την όποια χρήση δημοσιονομικής πολιτικής στο μέλλον, το τραπεζικό μας σύστημα βραχυκυκλώνεται από τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια, ενώ το πολιτικό μας σύστημα δεν έχει ακόμα υιοθετήσει πλήρως την ανάγκη συνέχισης των μεταρρυθμίσεων.

Άλλοι παρατηρητές είναι πιο αισιόδοξοι. Δίνουν έμφαση στο γεγονός ότι η Ελλάδα ήδη από το 2014 έχει εξαφανίσει τα προηγούμενα τεράστια ελλείμματα στον δημοσιονομικό τομέα και στο εξωτερικό ισοζύγιο και έχει μεταρρυθμίσει την αγορά εργασίας. Ισχυρίζονται ότι η χώρα βρίσκεται στη σωστή πλευρά της οικονομικής ιστορίας αφού αγνοήθηκε το αμφιβόλο περιεχόμενο δημοψήφισμα του 2015 ενώ, έστω και δειλά, ακόμα και οι ιδιωτικοποιήσεις προχώρησαν παρά την προηγούμενη εχθρική στάση του κύριου κόμματος εξουσίας.

Οι αισιόδοξοι παρατηρούν τη νέα ύφεση του 2015-2016 με τους περιορισμούς στην κίνηση κεφαλαίων και την απαξίωση των τραπεζικών μετοχών, με την εξαθλίωση και υπερφορολόγηση της μεσαίας τάξης, με τον κανιβαλισμό των δημοσίων επενδύσεων χάριν μιας φιλοδωρηματικής ψηφοθηρικής πολιτικής, με τη γενικότερη προχειρότητα στον σχεδιασμό των πολιτικών και δεν αγχώνονται για το μέλλον. Ερμηνεύουν την κρίση 2015-2017 ως την

αναγκαία κάθαρση του πολιτικού συστήματος από τις προηγούμενες υπατάξεις του, ως ένα ακριβό μάθημα πολιτικής ενθλίωσης, που όμως έχει προσωρινή διάρκεια.

Το πρακτικό ερώτημα σήμερα είναι ποια βήματα πρέπει να ακολουθηθούν το επόμενο διάστημα ώστε να ισχυροποιηθεί η άποψη των αισιόδοξων και να αποδυναμωθούν τα αρνητικά στοιχεία που προβάλλουν οι απαισιόδοξοι. Είναι σαφές ότι η χώρα μας θα βρίσκεται υπό τη μακροπρόθεσμη εποπτεία των ευρωπαϊών δανειστών τόσο λόγω υψηλού χρέους όσο και λόγω έλλειψης αξιοπιστίας. Καθαρή έξοδος από το τρίτο Πρόγραμμα Οικονομικής Προσαρμογής δεν θα υπάρξει, όπως άλλωστε επισημαίνουν επανειλημμένως ευρωπαίοι αξιωματούχοι.

Μέσα σε αυτό το ευρωπαϊκό πλαίσιο εποπτείας είναι σημαντικό, πρώτον, τα πολιτικά κόμματα του δημοκρατικού τόξου να συμφωνήσουν σύντομα, πριν το τέλος του 3ου Προγράμματος Οικονομικής Προσαρμογής, στις βασικές παραμέτρους ενός σχεδίου μακροπρόθεσμης ανάπτυξης. Αυτή είναι μια αναγκαιότητα που έχει ήδη γίνει αντιληπτή και στο Eurogroup, όπου πρόσφατα μίλησαν για «ολιστικό σχέδιο ανάπτυξης». Στο σχέδιο αυτό θα πρέπει να γίνει σαφές ότι οι μεταρρυθμίσεις στο Δημόσιο και την υπόλοιπη οικονομία διατηρούνται και συνεχίζονται. Θα πρέπει επίσης να γίνει σαφές ότι οι φορολογικοί συντελεστές μειώνονται και ότι μέρος των ασφαλιστικών εισφορών μπαίνει σε έναν κουμπαρά (δημιουργείται ο τρίτος ασφαλιστικός πυλώνας) που θα διαχειρίζονται οι ίδιοι οι εργαζόμενοι ώστε να πάψουν οι ασφαλιστικές εισφορές να αποτελούν μέρος της φορολογίας.

Δεύτερον, η επάνοδος στις αγορές με λογικά επιτόκια είναι αναγκαία. Η πρόσφατη ανταλλαγή των παλαιών 20 ομολόγων του Δημοσίου με 5 νέα ομόλογα βοήθησε τη ρευστότητα και μειώθηκαν τα spread στα επίπεδα του 2010. Η μερική μετατροπή δανεισμού του Δημοσίου από κυμαινόμενο σε σταθερό επιτόκιο επίσης βοηθάει. Είναι πολιτικές που ξεκίνησαν να σχεδιάζονται το 2012-2014 και πήραν σάρκα και οστά μόλις πρόσφατα. Μια μείωση της παρούσας αξίας του χρέους είναι επίσης ευπρόσδεκτη και μας την έχουν υποσχεθεί υπό όρους οι δανειστές από το 2012.

Όμως όλα τα παραπάνω δεν αρκούν. Η χώρα πρέπει να θωρακίσει την πρόβασή της στις αγορές ακόμα και στην περίπτωση που εξωτερικά γεγονότα οδηγήσουν σε συρρίκνωση της διεθνούς ρευστότητας. Μια λύση είναι η υπόσχεση από τους εταίρους για μελλοντική χρηματοδότηση από το ποσό του 3ου Προγράμματος που δεν θα έχει εκταμιευτεί έως τον Αύγουστο του 2018 και υπολογίζεται γύρω στα €27 δισ. Φυσικά, μια τέτοια υπόσχεση (που μοιάζει με το ECCL του 2014) θα έρχονταν και με όρους που πιθανόν να σχετίζονται με την ολοκλήρωση σειράς μεταρρυθμίσεων.

Το μέλλον είναι εξ ορισμού αβέβαιο. Ωστόσο μικρά αλλά σταθερά βήματα προς τη σωστή κατεύθυνση που χτίζουν αξιοπιστία μπορεί σταδιακά να γείρουν την πλάστιγγα προς της πλευρά των αισιόδοξων.